

EMILIENNE MALFATTO

**Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ
ΔΕΝ ΚΟΙΜΑΤΑΙ**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

Εκδόσεις Διόπτρα

Για τον Κ.
που δεν έβλεπε φαντάσματα

Δική μου η ζοφερή γλώσσα των βασανισμένων
στην ηλεκτρική καρέκλα
το έσχατο λεξιλόγιο των αποκεφαλισμένων
η ύπαρξη είναι ένα βγαλμένο μάτι
Να μην παρερμηνευτώ ένα μάτι που κάποιος αφαιρεί
ανά πάσα ώρα και στιγμή
χαρακίρι δίχως τέλος
Μανιάζω βλέποντας τη βλακώδη ηρεμία
που υποδέχεται τις κραυγές μου

Αραγκόν

Ήταν ειδικός
Πιερ Μεσμέρ
Περί του απεσταλμένου Πολ Οσαρές
στο οχυρό Μπραγκ ως διδασκάλου
στις «τεχνικές της αντιεξέγερσης»

Ω όλοι εσείς,
εφόσον σ' εσάς πρέπει να απευθυνθώ
και μου είναι αδύνατον πλέον να σας αγνοήσω
εφόσον γίνατε οι σκοτεινοί άρχοντες
που διαφεντεύουν τις νύχτες μου
εφόσον οι σκιές και οι κραυγές σας
αντηχούν μες στα σκοτάδια μου
εφόσον οι Άνθρωποι-ψάρια
έκαναν κατάληψη στα όνειρά μου
σε όλους εσάς απευθύνομαι
θύματά μου δήμιό μου
σας σκότωσα όλους
σας σκότωσα έναν έναν πριν από δέκα χρόνια

ή δέκα μέρες

ή σήμερα το πρωί

κι από τότε είμαι καταδικασμένος να συνεχίσω
να σας σκοτώνω
κάθε φορά σε κάθε νεκρό
παρατείνω την ποινή μου

την αμετάκλητη καταδίκη μου

ισόβια

ισόβια

όπως κι εσάς τους Ανθρώπους-ψάρια
σας βλέπω πάλι να επιπλέετε
στα γκρίζα θολά νερά
να επιπλέετε
έκτοτε επιστρέφετε και στοιχειώνετε
τους εφιάλτες μου
παραμερίζετε τις καλαμιές και περνάτε
απλώνετε προς το μέρος μου
τα λιπόσαρκα μέλη σας
τα φουσκωμένα απ' το νερό
απλώνετε τα χέρια και τότε είναι πάντα
τότε είναι που
σας σκοτώνω

ξανά

σκοτώνω τους νεκρούς σας σκοτώνω ξανά εσάς τα θύματά μου
εφόσον είναι ο μόνος δρόμος εφόσον σας έχω ήδη
σκοτώσει
εφόσον σύντομα θα με σκοτώσετε

Ο συνταγματάρχης καταφτάνει ένα παγερό πρωί κι εκείνη τη μέρα αρχίζει να βρέχει. Είναι η εποχή του έτους που ολόκληρη η πλάση γίνεται μονόχρωμη. Γκρίζος ο χαμηλός ουρανός, γκρίζοι οι άνθρωποι, γκρίζο το Άστυ και τα ερείπια, γκρίζο το μεγάλο ποτάμι με την αργόσυρτη ροή. Ο συνταγματάρχης καταφτάνει ένα πρωί και μοιάζει να αναδύεται από την καταχνιά, είναι κι ο ίδιος τόσο γκρίζος, που θα 'λεγε κανείς ότι πρόκειται για έναν σωρό από ξεθωριασμένα σωματίδια, από στάχτες, γέννημα τούτου του στερημένου από ήλιο κόσμου. Μοιάζει με φάντασμα, σκέφτεται ο φρουρός καθώς τον βλέπει να κατεβαίνει απ' το τζιπ. Και η ορντινάντσα παίρνει στάση προσοχής και σκέφτεται ότι ο συνταγματάρχης μοιάζει με τους ανθρώπους εκείνους που δεν έχουν πια φως στο βάθος των ματιών τους και που μερικές φορές τους συναντά από τότε που μπήκε κι αυτός στον πόλεμο. Μονάχα ο κόκκινος μπερές που φοράει η ορντινάντσα θυμίζει ότι τα χρώματα ακόμη δεν έχουν εξαφανιστεί.

Το μεγάλο επιταγμένο σπίτι, που τώρα πια τελεί χρέη κέντρου εντολών και στέγης για τους βαθμοφόρους, στέκεται στην κορυφή του λόφου. Πρόκειται για ένα παλιό ανάκτορο, από την εποχή του πρώην δικτάτορα, επί του παλαιού καθεστώτος. Είναι φανερή η προτίμηση σε

στιδήποτε είναι αστραφτερό, απ' την οροφή ως το πάτωμα, το μάρμαρο, την επίχρυση διακόσμηση των, υποτίθεται, ιονικών κίωνων, τις πελώριες πολυθρόνες με καπιτονέ κάθισμα, σκληρό σαν τσιμέντο, που χρησιμοποιούνται στις δεξιώσεις για να εξασφαλίσουν μια μόνιμη έλλειψη άνεσης στους καλεσμένους, οι οποίοι, σύμφωνα με το πρωτόκολλο, δεν επιτρέπεται ν' αφήσουν να φανεί τίποτα. Και σε μια εσοχή στον τοίχο, στον διάδρομο της εισόδου, βρίσκεται η ακέφαλη προτομή – μιας και ήταν αδύνατον να μετακινηθεί κι αφού επρόκειτο για το ομοίωμα του τέως δικτάτορα, εκείνου που, την εποχή που φτιάχτηκε η προτομή, κανείς δεν αποκαλούσε δικτάτορα.

Ο συνταγματάρχης διστάζει στο κατώφλι του Ανακτόρου. Έχει ξανάρθει ποτέ εδώ; Πιστός υπηρέτης του παλαιού καθεστώτος, ο συνταγματάρχης γνώρισε εφήμερες τιμές σε παρόμοιους χώρους, την εποχή που οι προτομές ήταν ακόμη όλες ακέραιες σε όλες τις εσοχές όλων των ανακτόρων ολόκληρης της χώρας. Διστάζει, σαν να τον απωθεί η σκέψη πως θα μαγαρίσει τα μάρμαρα με τα παπούτσια του λερωμένα με υγρή, σχεδόν ημίρρευστη λάσπη, αυτή τη γλιστερή και ανοιχτόχρωμη λάσπη στην οποία τσαλαβουτά ο κόσμος εκεί έξω. Να είναι τάχα ένα κατάλοιπο συστολής (σεβασμού) προς τον πρώην δικτάτορα, στον οποίο υπήρξε πιστός εκείνη την εποχή, όπως και πολλοί εδώ, παρόλο που όλοι τους παριστάνουν τώρα πως τον αγνοούν και δεν αναφέρονται ποτέ σε εκείνα τα χρόνια; Κι έπειτα ορθώνει τους ώμους, *σύνελθε!*, και ακολουθεί την ορντινάντσα ως το μεγάλο γραφείο, όπου εδρεύει ο στρατηγός στον οποίο έχουν αναθέσει τα στρατεύματα του βορρά και την Εδαφική Ανακατάληψη.

Θρονιασμένος πίσω από το μεγάλο γραφείο από μαόνι, ο στρατηγός είναι αφοσιωμένος στις τρίχες της μύτης του τις οποίες και κόβει μ' ένα ασημί ψαλιδάκι κι ένα καθρεφτάκι χειρός και ο συνταγματάρχης κάνει τη φευγαλέα σκέψη πως αυτό το γυναικείο καθρεφτάκι ίσως προέρχεται από κάποια κρεβατοκάμαρα ετούτου του Ανακτόρου, ότι είναι ένα απομεινάρι των ισχυρών του παλαιού καθεστώτος.

Χτυπάει το πάτωμα με το δεξί τακούνι και υψώνει το χέρι του ως τον μπερέ του, όπως απαιτείται για να παρουσιαστεί, και τότε ο στρατηγός αφήνει με μισή καρδιά το ασημί ψαλιδάκι απ' τα χέρια και κοιτάζει καταπρόσωπο τον επισκέπτη. Ο συνταγματάρχης τού φαίνεται γκριζαρισμένος, σαν να του λείπει η υλική υπόσταση, λες και το περίγραμμά του είναι απροσδιόριστο και θολό. Τέτοιου είδους συλλογισμοί είναι λίγο ανορθόδοξοι για έναν στρατιωτικό, ειδικότερα για έναν στρατηγό στον οποίο έχουν αναθέσει τα στρατεύματα του βορρά και την Εδαφική Ανακατάληψη, κι έτσι τον προσπερνά και ρουφά τη μύτη του με αποτέλεσμα οι κομμένες μικρές τρίχες να ξαναμπούν στα ρουθούνια του.

Κάτι ενοχλεί τον στρατηγό στον άνθρωπο που στέκεται απέναντί του, κάτι του προκαλεί ένα παράξενο συναίσθημα, ένα είδος φόβου. Δεν υπάρχει περίπτωση να το παραδεχτεί ποτέ, αλλά νιώθει ευτυχής που ανάμεσά τους υπάρχει η απόσταση της στολής και του βαθμού, της ιεραρχίας, ακόμα και τούτο το άνετο γραφείο από μαόνι γυαλισμένο με κερί, το οποίο, όπως φαντάζεται ο στρατηγός, σχηματίζει κάτι σαν ασπίδα που προστατεύει την Υψηλότητά του.

Αμίλητος, ο συνταγματάρχης απλώνει το χέρι για να δώσει στον στρατηγό τη γραπτή ανάθεση της αποστολής του σ' ένα χαρτί, το οποίο κοσμεί, στο πάνω μέρος, ένας πανέμορφος χρυσός αετός. Ο στρατηγός χαμηλώνει τα πυκνά του φρύδια πάνω στο ιβουάρ χαρτί, διατρέχει τις επίσημες φράσεις, με το μαύρο μελάνι που συμβολίζει την εξουσία της Πρωτεύουσας, γρυλίζει ελαφρώς, ίσως για να επισημάνει πως κατέγραψε την πληροφορία ή για να υποδείξει με τρόπο στον συνταγματάρχη ότι τον ενόχλησαν για κάτι άνευ μεγάλης σημασίας.

Άλλωστε ο στρατηγός δεν έχει και πολλά να πει, ο γκρίζος άνθρωπος θα αναλάβει τη διοίκηση του Ειδικού Τμήματος, σύμφωνοι, το σημείωσε, νιώθει αόριστα υποχρεωμένος να ξεστομίσει έστω κάποιες λέξεις, απλώς και μόνο επειδή είναι ο ανώτερος, να εκφράσει τη συγκατάθεσή του (παρόλο που η ιβουάρ ανάθεση αποστολής από την Πρωτεύουσα δεν του ζητά κάτι τέτοιο), λέει τελικά, Το Ειδικό Τμήμα, πολύ καλά λοιπόν, έχετε πολλή δουλειά. Και ο συνταγματάρχης, όρθιος πάντα μπροστά στο γραφείο, χωρίς να έχει μετακινηθεί, κουνά το κεφάλι καταφατικά. Ο στρατηγός σηκώνει το κεφάλι και τον κοιτάζει, περιμένει μια απάντηση, κάτι τυπικό, και τότε ο συνταγματάρχης λέει, Μάλιστα, Στρατηγέ μου, επειδή δεν έχει κάτι άλλο να πει, όμως μοιάζει ήδη απών, σαν να έχει καταφύγει στα ενδότερα του εαυτού του ή σε κάποια πολύ μακρινή περιοχή, που ο στρατηγός μαντεύει (χωρίς ωστόσο να εκφράσει καθαρά τη σκέψη του), περιοχή σκοτεινή και γεμάτη φαντάσματα, και ο στρατηγός, αίφνης, καταλαμβάνεται από μία και μόνο επιθυμία, να βγει αυτός ο παράξενος και γκρίζος άντρας από το μεγάλο γραφείο κι

έτσι του κάνει νόημα πως είναι ελεύθερος να αποχωρήσει, παραδίδοντάς τον ξανά στα χέρια της ορντινάντσας του, που περιμένει στον προθάλαμο.

Και όταν ο συνταγματάρχης εξέρχεται πια, ο στρατηγός έχει την εντύπωση πως ξαναρχίζει ν' αναπνέει, λες και όλα αυτά τα λεπτά που κύλησαν κρατούσε ακούσια την αναπνοή του για να μην εισπνεύσει τις στάχτες που κουβαλούσε μαζί του ο νεόφερτος, νιώθει πιο ανάλαφρο το στήθος του και τινάζει το κεφάλι σαν να θέλει να ξαποστείλει τα μονόχρωμα σωματίδια που άφησε πίσω του ο συνταγματάρχης. Κι έπειτα ρουφάει τη μύτη του ηχηρά και ξαναπιάνει το ασημί ψαλιδάκι.

Στο γκρίζο του έξω κόσμου, ο συνταγματάρχης τσαλαβουτά πίσω από την ορντινάντσα, που τον οδηγεί στα καταλύματα των αξιωματικών, ένα άλλο επιταγμένο σπίτι, ένα άλλο απομεινάρι του παλαιού καθεστώτος, πιο ταπεινό όμως, δίχως μάρμαρα ούτε κίονες. Ανηφορίζοντας τον λόφο ρίχνει από κάτω μια ματιά προς τα δεξιά, προς το Άστυ, *σ' αυτό που έχει απομείνει από το Άστυ*, και είναι σαν να μην πρόκειται πια για μια πόλη αλλά για κάτι άλλο, ένα μάγμα, μια πρόσμειξη από τα υλικά από τα οποία άλλοτε, πριν από μία αιωνιότητα ή πριν από μερικές ώρες, ήταν φτιαγμένα οι λεωφόροι, οι δρόμοι, τα σπίτια όπου οι άνθρωποι έτρωγαν, κοιμούνταν, διαπληκτίζονταν, έκαναν έρωτα και πέθαιναν. Μονάχα το τελευταίο απ' αυτά τα ρήματα είναι πλέον επίκαιρο, σκέφτεται ο συνταγματάρχης.

Η ορντινάντσα τον οδηγεί στο δωμάτιό του. Ο χώρος είναι άδειος, σε μια γωνιά ένας μεταλλικός σομιές μ' ένα λεπτό στρώμα από πάνω. Τα τζάμια είναι πολύ χοντρά, φτιαγμένα, λες, από πολλαπλές στρώσεις γυαλιού οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να παραμορφώνουν οποιοδήποτε φως, οποιαδήποτε εικόνα προέρχεται απέξω, βυθίζοντας τα δωμάτια σε μια ατμόσφαιρα που θυμίζει γυάλα, κάτι που μοιάζει με πρίσμα ενώ ταυτόχρονα είναι αδιαφανές, δίνοντας μια αίσθηση πως βλέπει κανείς τον κόσμο μέσα από ένα μπιτόνι βενζίνης.

Ο συνταγματάρχης δεν δίνει καμία σημασία σ' αυτό, νιώθει ανακούφιση, θα είναι μόνος στο δωμάτιο, κατά βάθος τίποτε άλλο δεν έχει σημασία. Δεν λέει λέξη, διατρέχει τον χώρο με το βλέμμα, αλλά δεν υπάρχουν και πολλά να δει κανείς, οπότε η ορντινάντσα, νιώθοντας άβολα (άβολα επίσης), ξεροβήχει βγάζοντας απ' το λαρύγγι του έναν ήχο γυαλόχαρτου. Ψάχνει να βρει κάτι να πει απέναντι σ' αυτόν τον τόσο σιωπηλό και απόμακρο συνταγματάρχη, μια φράση απλώς για να ειπωθεί, λέει τότε σχεδόν απολογούμενος ότι δυστυχώς λόγω του θορύβου της Εδαφικής Ανακατάληψης μερικές φορές δυσκολεύεται κανείς να κοιμηθεί.

Ω εσείς, θύματά μου, που τα σκοτάδια μου στοιχειώνετε,
εφόσον πρέπει σ' εσάς ν' απευθυνθώ,
από ποιον απ' όλους σας ν' αρχίσω;
Φοβάμαι τη νύχτα όσο και το θήραμα τον κυνηγό
κάθε βράδυ στρέφομαι προς τον ήλιο
με την ελπίδα πως απόψε δεν θα δύσει

στον ορίζοντα

είναι ο μόνος που δεν σας αφήνει να πλησιάσετε
εσάς, τα θύματά μου, τους δημίους μου,
εσάς, που με βασανίζετε
όμως κάθε βράδυ δύει
δύει και χάνεται και τότε ζωντανεύετε εσείς
μπροστά στα μάτια μου
πίσω απ' τα σφαλιστά μου βλέφαρα

που τα σφίγγω δυνατά

εμφανίζεστε και ορθώνεστε στο σκοτάδι
της κάμαράς μου
και σας βλέπω

πίσω απ' τα σφαλιστά μου βλέφαρα

ποιος από εσάς θα 'ρθει απόψε να με βασανίσει;
εσύ, ο Άνθρωπος-ψάρι

ο πρώτος

ο πρώτος που μετέτρεψα σε ψάρι

μέσα σ' αυτά τα μολυσμένα

ύδατα

σ' αυτά τα ύδατα που έγιναν θάνατος

εσύ, που έχω ξεχάσει το όνομά σου

αλλά όχι την εικόνα του βασανισμένου

διαμελισμένου κορμιού σου

ένα κορμί όταν δεν είναι πια κορμί

δεν μοιάζει πια με τίποτα

γίνεται σχεδόν

γελοίο

αξιοθρήνητο

ένα κορμί που δεν είναι πια κορμί ξέρετε

χρειάζεται προσπάθεια για να θυμηθείς

πως κάποτε ήταν ένα ανθρώπινο ον

ένα άτομο

με αισθήματα

με όνειρα

με

τραγωδίες

ένα δέρμα που άλλοτε ήταν δέρμα

και όχι μια πελώρια εκδορά

μια ορθάνοιχτη πληγή που αιμορραγεί

δύσκολο να πιστέψει κανείς πόσα μπορεί ν' αντέξει ένας άνθρωπος

δεν θα πιστεύατε

πόσο πόνο μπορεί να υποστεί
πόση οδύνη πόση φρίκη πόσα

τραύματα

ούτε εγώ το πίστευα μα τώρα το πιστεύω
το ξέρω το είδα
από πρώτο χέρι
με τα μάτια μου
από το χέρι που οδηγεί το χέρι του δημίου τού
βασανιστή ή
αυτού που
ενίστε παίρνει το πάνω χέρι
ο εαυτός μας είναι ο καλύτερος υπηρέτης μας
το ίδιο ισχύει και για τα βασανιστήρια
για την τέχνη της ανάκρισης
πώς να κάνεις κάποιον να σπάσει
πώς να τον βασανίσεις
να τον τρελάνεις
να διαλύσεις το κορμί του
το πετσί του
τα μέλη του
τα δόντια του
τα νύχια του
είναι τέχνη κι αυτό ξέρετε
εγώ παρέμεινα απλός ερασιτέχνης αλλά γνώρισα
καλλιτέχνες υψηλής αισθητικής
αυτής της διαδικασίας
που πετσοκόβουν μετά μουσικής
που τα βράδια δεν κάνουν εμετό

που τα μάτια τους λάμπουν όταν βγάζουν
τα μάτια άλλων
γνώρισα τέτοιους αλλά δεν τους έμοιασα
παρέμεινα απλός ερασιτέχνης όχι καλλιτέχνης υψηλής αισθητικής
παρόλο που για σένα τον Άντρα με το διαμελισμένο κορμί

το διαλυμένο το κατακρεουργημένο

στο βάθος

δεν άλλαξαν και πολλά

και τώρα έρχεσαι εσύ να με βασανίσεις
να με διαλύσεις
κάθε νύχτα
κάθε βράδυ
εσύ κι οι σύντροφοί σου τα θύματά μου έχετε
αυτό το κοινό
αν και δεν πεθάνατε όλοι
με τον ίδιο τρόπο
το ρεπερτόριό μου είναι πλούσιο
το μαύρο σημειωματάριο της ψυχής μου
τι θέλετε
ρωτήστε με
σε ποιον νεκρό σε ποιο θύμα
σε ποιον πρέπει πρώτα ν' απευθυνθώ

Από τότε που κατέφτασε στο αρχηγείο, πάνω από το Άστυ, που δεν θυμίζει πια πόλη, ο συνταγματάρχης ακούει κάθε βράδυ τη βοή της Εδαφικής Ανακατάληψης. Κάθε νύχτα, όταν ο χρόνος σταματά προτού ξεκινήσουν οι εφιάλτες του (αν και δεν πρόκειται για εφιάλτες, από τη στιγμή που δεν κοιμάται), στήνει αφτί στον ορυμαγδό της καταστροφής. Ο θόρυβος είναι τρομερός, συριγμοί, εκρήξεις, πλήγματα, τριγμοί, ήχοι από συντρίμμια, από ερείπια. Και νιώθει σχεδόν ευγνωμοσύνη γι' αυτό το πανδαιμόνιο που γεμίζει την κάμαρά του τουλάχιστον για λίγο, πριν από την έλευση των άλλων, που μερικές φορές καθυστερεί την άφιξή τους, λες και ο εκκωφαντικός θόρυβος του θανάτου εκεί έξω καταλαμβάνει τόσο πολύ τον χώρο, που δεν υπάρχει θέση για τους άλλους, τουλάχιστον για πολύ λίγο χρόνο, λες κι αυτοί στέκονται στο κατώφλι περιμένοντας, ποιος ξέρει τι, μια στιγμή ανάπαυλας μέσα στην αντάρα, και μετά εμφανίζονται κι ο συνταγματάρχης παίρνει όρκο πως τους ακούει να λένε, Αργήσαμε, μας καθυστέρησαν.

Ο συνταγματάρχης έχει ξεχάσει από ποια ακριβώς στιγμή και έπειτα έπαψε να κοιμάται. Ύστερα από ποιον νεκρό, ποια ανάκριση, ποια μάχη, ποιο κορμί, που έπαψε πια να είναι κορμί. Πιστεύει πως αυτό πρέπει να έγινε σταδιακά. Όταν καταβάλλει μια προσπάθεια και κοιτάζει προς τα πίσω

(κάτι που όσο πάει του γίνεται και πιο δύσκολο) θυμάται τα παιδικά του χρόνια, τα νιάτα του, πόσο γρήγορα βυθιζόταν στον ύπνο χωρίς να το παλέψει, ο ύπνος ερχόταν και τον καταλάμβανε, τον παρέσυρε, τον απάλλαξε απ' το κορμί του, ναι, αυτό είναι, αυτή η αίσθηση πως ξεφεύγεις για μερικές ώρες απ' το ίδιο σου το σώμα, απ' τη ζωή σου, απ' τον εαυτό σου, ο ύπνος που τον έπαιρνε μακριά κι έπειτα τον ξανάφερνε μερικές ώρες αργότερα στην όχθη σαν να τον απίθωσε εκεί ένα κύμα και θυμάται ακόμα εκείνη τη χαύνωση που ένιωθε στο ξύπνημα και που έχει να τη νιώσει εδώ και πάρα πολλά, ατέλειωτα χρόνια.

Στην αρχή απλώς ο ύπνος αργούσε να έρθει, σαν τον εχθρό που τον περιμένεις στην πεδιάδα και δεν εμφανίζεται, σαν έναν φίλο που δεν έρχεται στο ραντεβού. Εκείνη την εποχή όμως –ο συνταγματάρχης υπολογίζει πως ήταν προς την τελευταία περίοδο του παλαιού καθεστώτος– στο τέλος κατάφερνε ν' αποκοιμηθεί, συχνά το ξημέρωμα, στριφογυρνούσε συνεχώς στο κρεβάτι του που γινόταν χλιαρό και γλίσχρο μέχρις ότου να δει στην ανατολή, απ' το παράθυρο, το πρώτο φως της αυγής και τότε ένιωθε ένα βάρος να φεύγει απ' το στήθος του και να τον λυτρώνει, λες και το άγριο θηρίο, το θηρίο από μέταλλο και βελούδο που καθόταν πάνω στην καρδιά και στα πνευμόνια του, σηκωνόταν και έφευγε με αθόρυβα βήματα και τότε, με το βλέμμα καρφωμένο στο ροδαλό φως, έκλεινε επιτέλους τα βλέφαρα και για κάποιες ώρες, ενίοτε μόνο για μερικά λεπτά, αποχωριζόταν το σώμα του, εισερχόταν στην ευδαιμονική λήθη του κοιμώμενου.

Όταν έπαψε εντελώς να κοιμάται, ανησύχησε. Σκέφτηκε

πως θα πέθαινε. Ένας άνθρωπος που δεν κοιμάται δεν έχει ξανακουστεί, δεν υπάρχει. Αλλά δεν πέθανε. Τότε ήταν άραγε που άρχισε ν' αλλάζει; Να κλείνεται στον εαυτό του, να νιώθει μόνος ανάμεσα στους άλλους, εκτός ομάδας ακόμα κι αν ήταν στο κέντρο; Αυτό την κάνει ακόμα πιο δύσκολη (τη δουλειά) επειδή το να την κάνεις (αυτή τη δουλειά) μαζί με άλλους δεν είναι το ίδιο, υπάρχει εκείνη η σχεδόν οργανική αίσθηση ότι εκτελείς το καθήκον σου, καθένας λειτουργεί σαν ασπίδα προστασίας για τον άλλο, μια ασπίδα προστασίας ενάντια στην αμφιβολία και στα ερωτηματικά, ένα πνεύμα σαν ένα σώμα απέναντι στα σώματα των βασανισμένων. Ο συνταγματάρχης έπαψε να αισθάνεται μέλος της ομάδας και να ανταλλάσσει αστεία με τους υπόλοιπους – αστεία κάπως χοντροκομμένα, κάπως ψεύτικα για να είναι όντως ειλικρινή, αλλά πρέπει να βρίσκει κανείς κι έναν τρόπο να σπάει εκείνη η αδιόρατη δυσφορία που υπάρχει είτε το θέλουμε είτε όχι, έναν τρόπο εμψύχωσης.

Αλλά δεν πέθανε. Δεν πέθανε κι αυτό τον απογοήτευσε σχεδόν. Τα θύματα και δήμιοί του ταυτόχρονα δεν τον αφήνουν να ξεμπλέξει τόσο εύκολα, σε τελική ανάλυση ο θάνατος διαρκεί μονάχα μία στιγμή, ένα κλάσμα του δευτερολέπτου όπου εισέρχεται στο σώμα και διώχνει από μέσα του τη ζωή και η ζωή το εγκαταλείπει αλλά αυτό που είναι απέραντο, ατελείωτο, είναι οτιδήποτε προηγείται του θανάτου, είναι το βασανιστήριο, όπως ξέρει πολύ καλά κι ο ίδιος, εφόσον υπάρχει τεχνική που βασίζεται στο να μην επέλθει ο θάνατος νωρίτερα απ' το ζητούμενο, αφού όταν πια είναι κανείς νεκρός τα πάντα σταματούν, αφού είναι αδύνατον να κάνεις ένα πτώμα να πονέσει.